

Metsien hyödyntäminen

Kaskimaat ja tervaspuut

Suuret metsäalueet olivat pitkälle 1800-luvulla yhteisessä käytössä Kajaanin kaupungin maita lukuun ottamatta. Se oli yksi syy, miksi vanhat elintavat säilyivät täällä pitkään. Rakennustarpeiden ja polttopuiden keruu ei kuluttanut metsiä, mutta viljelysmaan raivaus kaskenpoltolla ja tervanpoltto tuhlasivat metsiä.

Ruotsissa ja Suomessa alkoi 1700-luvun puolivälissä maaomistuksen uudistus, jota kutsutaan isojaoksi. Sen tarkoituksena oli yhdistää pieniä viljelysmaita isommiksi peltomaiksi ja asettaa metsän omistukseen rajoituksia. Kainuussa isojako toteutui vasta vuosina 1841-1879. Yksityiset ihmiset saivat tässä yhteydessä omia metsiä, jolloin mahdollistui myös puun ja metsien myynti. Valtio omisti kuitenkin suurimman osan metsistä.

1800-luvun loppu oli vielä vilkasta tervanpolttoaikaa etenkin Kainuun itäosissa.

1900-luvun alussa tervan kysyntä hiipui maailmanmarkkinoilla ja sen myötä tervan hinta laski. Samaan aikaan puutavarateollisuus alkoi kasvaa. Ihmiset havaitsivat, että metsien myynnistä tai metsätöistä sai enemmän rahaa kuin työläästä tervanpoltosta.

Metsäteollisuus Kainuussa

Puun teollinen käyttö Kainuussa oli vielä 1800-luvulla vähäistä. Ainoa maakunnan sisällä toiminut metsäteollisuuslaitos oli Hyrynsalmen kirkkoherra Wegeliuksen Kajaanin Ämmäkoskeen vuonna 1819 perustama vain kesäaikaan toiminut vesisaha, joka lopetti toimintansa 1900-luvun alussa. Jonkin verran tukkipuita uitettiin Oulun seudulla toimiville suurille sahoille.

Ensimmäisen pienen höyryvoimalla toimivan sahan perusti räätäli Matti Heikki Haapalainen Kajaaniin vuonna 1899. Vuonna 1907 aloitti toimintansa Tihisenniellä - Haapalaisen sahan naapurina - tamperelaisen Kalle Välimaan perustama Kajaanin Puutavara Osakeyhtiö, jonka ensimmäinen tuotantolaitos oli myös höyrysaha. Vuonna 1910 valmistui sellutehdas, ja paperitehdas puuhiomoiheen vuonna 1919. Paperinvalmistuksen mahdollisti Ämmäkosken vesivoimalan valmistuminen kaksi vuotta aiemmin.

Kajaanin Puutavara Osakeyhtiö – vuodesta 1945 Kajaani Oy – on ollut merkittävimpiä vaikuttajia Kajaanin ja koko Kainuun kehitykselle. Sahatavaran, sellun ja paperin lisäksi yhtiö on eri aikoina valmistanut mm. tiiliä, spriitä, erilaisia puutyötuotteita ja elektroniikkaa. Jo 1920-luvulla tehdasalueella työskenteli yli 1000 henkeä; metsätyöntekijöiden määrää ei tuolloin vielä tilastoitu. Suurimmillaan työntekijöiden määrä oli 1950-luvulla, jolloin teollisuuslaitoksilla ja hallinnossa työskenteli 2000-2500 henkeä, ja metsätyöntekijöiden lukumäärä oli enimmillään useita tuhansia. Vaikka metsätyöt, uitto ja muu puutavaran kuljetus työllisti monia ihmisiä, osa töistä oli kuitenkin kausiluonteisia.

2000-luvun alussa entinen Kajaani Oy oli osa maailmanlaajuista UPM-Kymmene -konsernia, ja se oli keskittynyt paperin tuotantoon. Saha jatkoi edelleen toimintaansa konsernin osana, mutta eri yhtiönä. Kajaanin paperitehdas suljettiin vuoden 2009 alussa.

Muita sahalaiteksia Kajaanissa olivat vuonna 1918 perustettu Kaupunginlammen itäpäässä toiminut Ämmäkoski Oy, jonka toiminta lakkasi 1950-luvulla. Lammen rannalla Lampilan puolella toimi kaupungin omistama saha vuosina 1919-1935. Sahoja ja muita puuta raaka-aineenaan käyttäviä yrityksiä on toisen maailmansodan jälkeen toiminut myös muissa Kainuun kunnissa.

Tehtäviä oppilaille

1. Selvitä, mihin vuodenaikaan tehtiin puiden kaatoa, puiden kuljetusta metsästä sekä uittoa jokia ja järviä pitkin. Miten nämä työt sopivat yhteen maanviljelyksen vuosikierron kanssa?
2. Millä tavoin tukkeja on kuljetettu metsistä tehtaalle? Miten kuljetus on muuttunut ja miksi?
3. Tekstin 3 vieressä seinällä on Kajaani Oy:n osakemerkintätaulu vuodelta 1975. Mitä toimintoja Kajaani Oy:llä oli tuolloin?
4. Kajaaniyhtiöllä on eri aikoina ollut monia eri tuotantolaitoksia, joiden työntekijöillä on ollut tehtävien mukaiset ammattinimikkeet. Yhdistä seuraavat ammattinimikkeet oikeaan tuotantolaitokseen:

massankeittäjä	spriitehdas
tukinnostaja	paperitehdas
tiilenlyöjä	sellutehdas
tislaaja	elektroniikkatehdas
rullamies	sada
komponenttisuunnittelija	tiilitehdas